

آشنایی با کتابخانه ملی لبنان

رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دمشق

۱۹۲۱ میلادی در خلال قیمومیت فرانسه بر لبنان با اهدای کتابخانه شخصی فیلیپ دی طرازی به مسؤولین ملی وقت شکل گرفت.

از آن به بعد بود که رفته رفته اشیا و آثار گرانبیقیمت دیگری از جمله جمع آوری و آرشیو روزنامه های عربی که در آن زمان صادر می شد، بر آن افزوده گردید. قابل ذکر است که مجموعه این روزنامه ها در حال حاضر جزء اسناد و مدارک مهم فرهنگی و مطبوعات سیاسی نادر و ارزشمند تلقی می شود. این کتابها ابتدا در منزلی واقع در محله ای که امروزه به "استارکو" معروف است نگهداری می شد تا اینکه در سال ۱۹۲۵ میلادی شورای نمایندگان تاسیس شد و کلیه این کتاب ها با ساختن کتابخانه ای ویژه در کنار ساختمان مجلس با معماری جدید به آنجا منتقل گردید. از این تاریخ بود که ولادت حقیقی این کتابخانه ملی آغاز شد. اهدای هشتاد هزار کتاب فرانسوی توسط کمیساریای فرانسه به کتابخانه از تحولات عمده دیگر آن است. در کنار اهدای کتب، هر کتابخانه موظف شد که دو نسخه از کتابهای چاپ شده خویش را به این مرکز اهدا نماید. به طوری که موفق

کتابخانه های شرقی و بویژه کشورهای اسلامی گنجینه های ارزشمند و نفیسی هستند که پیوسته در طول تاریخ در کنار حمله به آب و خاک این سرزمین مورد تهاجم و تعرض جدی دشمن قرار گرفته اند. این مراکز یا بکلی غارت و تخریب شده اند و یا توسط عوامل جاسوسی و تجار و سارقین وابسته مورد دستبرد قرار گرفته اند. کتابخانه ملی لبنان، که یکی از کتابخانه های غنی و در واقع ارثیه عظیم فرهنگی مسلمانان به حساب می آید، یکی از قربانیان استعمار غرب و صلیبیهای مهاجم است که ذیلاً با روند شکل گیری و محتویات و سرگذشت اسفبار آن آشنا می شویم.

به گواهی اهل فن و کارشناسان کتاب و کتابداری دارالکتب اللبانیه یکی از برجسته ترین مؤسسات فرهنگی منطقه خاورمیانه قلمداد می شده که مورد دستبردهای مکرر و تخریب و هجوم قرار گرفته است و در این میان جنگ شانزده ساله لبنان نقش نخستین را در تخریب، فروپاشی و انهدام آن بازی کرده است.

هسته های اولیه ایجاد این کتابخانه نخستین بار در سال

شد بیش از سیصد هزار نسخه کتاب و بالغ بر یکصد هزار نسخه روزنامه، اعم از عربی و انگلیسی و فرانسوی، را جمع آوری و نگهداری نماید.

محتویات و آثار کتابخانه

به طور کلی می توان سرمایه های فرهنگی و علمی این کتابخانه را به هشت قسمت به شرح ذیل تقسیم بندی کرد:

۱- کتابها که شامل سیصد هزار نسخه به زبانهای عربی، انگلیسی، فرانسوی، ترکی، فارسی، آلمانی و ... در رشته های گوناگون علمی و ادبی و هنری است.

۲- مخطوطات. بخش مخطوطات کتابخانه جزء سرمایه های عظیم و گرانسنگ و قابل ملاحظه است که متأسفانه مورد دستبرد قرار گرفته است، در حال حاضر بالغ بر سه هزار نسخه مخطوط قدیمی در این کتابخانه موجود است که ذیلاً به برخی از مهمترین آنها اشاره می کنیم:

الف: نسخه ای از قرآن که به عهد حجاج در قرن اول هجری بر می گردد.

ب: نسخه ای از کلیله و دمنه که به پانصد سال قبل بر می گردد.

ج: نسخه ای از کتاب الشریف الادریسی به نام نزهة المشتاق الی اختراق الافاق در قرن سیزدهم هجری متضمن نقشه ای از منطقه خاورمیانه عربی که شبیه نقشه های کنونی است. این نقشه جزء اسناد و مدارک کمیاب جغرافی است.

د: نسخه های متعدد کلیله و دمنه به غیر از نسخه یاد شده.

ه: نسخه خطی شاهنامه فردوسی از قرن پنجم هجری.

و: نسخه خطی جدیدی به قلم میخائیل نعیمه از جبران

خلیل جبران.

۳- اسناد و مدارک تاریخی. در این بخش مدارک مهمی چون اسنادی از دولت لبنان و دوره قیمومت فرانسه و صورت

جلسات مجلس عوام انگلیس و ... نگهداری می شود. قبایل ذکر است که صورت جلسات مجلس شورای انگلیسی جزء مدارک مهم کتابخانه تلقی می شود. حتی برخی از صورت جلسات در موزه های انگلیس نیز وجود ندارد و مفقود شده است.

۴- دایرة المعارفها. در این بخش موسوعه های گوناگونی به زبانهای مختلف که بالغ بر پنجاه دایرة المعارف می شود نگهداری می شود که مهمترین آنها به شرح ذیل هستند.

الف: دایرة المعارف شوروی، هدایی توسط دولت وقت آن در سال ۱۹۶۱ میلادی

ب: دایرة المعارف بریتانیا.

ج: دایرة المعارف فرانسه.

د- مطبوعات و جراید. این بخش از کتابخانه به علت در برداشتن دوره کامل جراید قدیمی منطقه مهم و قابل توجه است.

۶- تصاویر بزرگان علم و ادب. در این قسمت تصاویر رنگ و روغنی توسط نقاشان برجسته ای چون عمر الانسی، فیصر الجمیل، عمر فروخ، صلیبا الدویهی از شخصیت های فکری، فرهنگی، سیاسی و ... منطقه از اوایل قرن نوزدهم میلادی نگهداری می شود که ذیلاً به برخی از آنها اشاره می شود.

الف: تصویری از می زیاده و جبران خلیل جبران.

ب: تصویری از امیر فخرالدین المعنی.

ج: تصویری از امیر بشیر الشهابی.

د: تصاویری از رؤسای جمهوری لبنان.

ه: تصویری از احمد فارسی شدیاق.

۷- سفرنامه ها. در این بخش بالغ بر صد و پنجاه سفرنامه که به شکل جالبی سفر خارجیان و مستشرقین به لبنان را بیان می کند نگهداری می شود. سفرهایی که در طول قرنهای

هجدهم و نوزدهم به شرق صورت گرفته است.

۸- اشیاء موزه ای و باستانی؛ مثلاً دانه برنجی که بر روی آن سوره فاتحه نقش بسته و قطعاتی که با آب طلا جمله "روی الحسن عن ابی الحسن ان احسن الحسن الخلق الحسن" به شکل کشتی ای در سال ۱۹۲۰ میلادی توسط نسیب مکارم نوشته شده است.

سرقت‌های انجام شده از کتابخانه

از جمله خسارات جبران ناپذیر وارده بر کشور و فرهنگ جامعه علمی لبنان می توان به تخریب و تهاجم و غارت فرهنگی کتابخانه ملی لبنان در دوران جنگ شانزده ساله اشاره کرد. کتابخانه ملی لبنان در طول جنگ مجموعاً سه بار در سال‌های ۱۹۷۹ و ۱۹۸۱ و ۱۹۸۲ مورد تعرض و هجوم واقع شده است که به هیچ وجه قابل جبران و اصلاح نمی باشد. در این تعرضات علاوه بر اینکه مورد تعرض گلوله های جنگی و توپخانه و آتش سوزی قرار گرفته، توسط تجار و سارقین و خیانتکاران به فرهنگ و میراث ملی و اسلامی مردم تعرض و بهترین و گرانبه ترین مخطوطات و اسناد به سرقت رفته است که متأسفانه تا کنون نتیجه ای در شناسایی و بازگشت آنها حاصل نشده است. ذیلاً به قسمتی از سرقتها اشاره می شود:

۱- نسخه ای از قرآن مربوط به قرن اول هجری.

۲- نسخه بی نظیری از شاهنامه.

۳- نسخه کمیاب کلیله و دمنه.

۴- نقشه الادریسی.

۵- مجموعه دایره المعارف انگلیسی.

۶- جلدهایی از دایره المعارف روسی.

مجموعه ای از نسخه های خطی به فروش رفته در بازارهای داخلی که به طور اتفاقی از وجود مهر کتابخانه در صفحه بیست و یکم آنها شناسایی و بازگردانده شده است. قابل

ذکر است که مسؤولین کتابخانه پس از سرقت رفتن شاهنامه فردوسی طی شکایتی از انترپول خواستار مساعدت در کشف و اعاده آن شدند که پلیس بین المللی پاسخ داد، در بازار کتابهای قدیمی لندن سه نسخه از شاهنامه وجود دارد که اولی به یک میلیون و هشتصد هزار لیره و دومی به هشتصد هزار لیره و سومی به ششصد هزار لیره به فروش رفته است. لذا خواستار ارسال مشخصات و ویژگیهای بیشتری از آن شد که متأسفانه مسؤولین کتابخانه به علت در دسترس نداشتن اطلاعات بیشتر موفق به مکاتبه نشدند و قضیه بی نتیجه باقی ماند و بالاخره مشخص نشد که آیا نسخه کتابخانه جزء نسخه های به فروش رفته است یا خیر.

مجموعه دایره المعارف انگلیسی از جمله کتابهای نادر و نفیس بوده که متأسفانه به سرقت رفته است. به طور کلی در طول شانزده سال جنگ داخلی بالغ بر یکصد هزار نسخه از مجموعه سیصد هزار نسخه کتابخانه به سرقت رفته و یا توسط حوادث طبیعی و جنگ از بین رفته است. مسؤولین برای جلوگیری از انهدام بیشتر تصمیم گرفتند مجموعه باقی مانده را به اقتضای رشته های آن به ادارات موجود دولت تحویل دهند. لذا قسمتی از اسناد و مدارک و جراید و مطبوعات قدیمی و تابلوها و عکس ها به مؤسسه المخطوطات الوطنية و قسمتی از کتابهای عادی و دایره المعارفها به کتابخانه وزارت آموزش و پرورش در ساختمان یونسکو و بالاخره بخش اعظم مخطوطات به وزارت دفاع جهت حفاظت بیشتر تحویل گردید.

